

ערפל עדיין

שינויים בתורת הלחימה הם הכרחיים, אך כללי הלחימה הבסיסים עדיין בתוקף. הטכנולוגיה לעולם לא תחליף את האסטרטגיה

יגיל הנקין

לצבאות יש תדמית, לפעמים מוצדקת, של מערכות שמרניות במובן הרע של המילה. השמרנות הצבאית על פי תפיסה זו היא לעולם שלילית, ומייצגת קפיאה על השמרים וראקציונריות. תדמית של ניתוק מהשטח כשל אותם קצינים פרוסים בעלי המונקל שאינם מסוגלים לדמיין מכונות ירייה; של קולונל בלימפ הבריטי, או אפילו לפניו של המייג'ור ג'נרל של גילברט וסאליבן הבקיא בכל דבר למעט מקצועו הצבאי; של שר ההגנה הצרפתי שהתנגד להחלפת המזים הצרפתיים הבולטים במזים הנטמעים בשטח בטענו כי "המכנסיים האדומים הם צרפת!". או של הפרשים הפולנים

המסתערים עם סוסיהם על הטנקים הגרמניים וספינות הקרב הענקיות היוצאות למלחמה ימית ומוטבעות בידי להק של מטוסים המזמזמים סביב מפלצות הענק. זאת למרות העובדה שהסיפור על הפרשים הפולנים, כמו גם רוב הדמויות הסטריאוטיפיות הנזכרות לעיל, הם בעיקר אגדה!

מה שזוכה לפחות תשומת לב הוא העובדה שצבאות נוטים לא פעם לקיצוניות שנייה: היגררות אחרי פתרונות ורעיונות מהפכניים ובלתי בדוקים, תוך התעלמות ממגבלותיהם. הדוגמאות כוללות כלי נשק שונים ומשונים שהבטיחו הרבה וסיפקו מעט (או כלל לא), תאוריות מרחיקות לכת לגבי שינוי פני המלחמה, אמונה בתורה שפותחה למצב מסוים כאילו היא תתאים לכל מצב ולו רק בשל היותה שונה מן הנהוג בעבר ועוד. לאמיתו של דבר, אחד הכישלונות המפורסמים ביותר בהיסטוריה המודרנית המיוחס למהפכנות הצבאית של האויב – תבוסת צרפת במלחמת העולם השנייה – נבע מחשיבה מהפכנית לא פחות. הצרפתים האמינו בכוחה של ההמצאה החדשה שטרם נוסתה – הנשק נגד-הטנקים (שמטבע הדברים התפתח לאחר הופעת הטנק בזירה) – יותר מאשר בכוחם של הטנקים. בעיניהם, יריביהם היו השמרנים: הם לא הבינו שהסערות עם טנקים על תותחים נגד-טנקים משולה להסערות החיילים הרגילים מול מכונות הירייה במלחמת העולם הראשונה. ההפך לא יכול היה להיות נכון יותר.

הסיבות לחיבת-המהפכנות ברורות: ראשית, כל מפקד שפוי רוצה יתרון על האויב, ולעיתים קרובות מוכן להיאחז בכל מה שנדמה שיבטיח לו יתרון. שנית, מפקדים רבים מעוניינים לחסוך ככל האפשר בחיי חייליהם, ולפיכך יקדמו בברכה כל מה שנדמה שיבטיח להם אפשרות לניצחון תוך פחות (או ללא) לחימה. שלישית, ישנה אמונה עזה בקדמה, אשר רבים

ד"ר יגיל הנקין הוא עמית במכון ירושלים לאסטרטגיה וביטחון.

מן הציבור בדמוקרטיה שותפים לה, וכך גם רבים מהקצינים. זו האמונה שלכל בעיה ימצא פתרון, אם לא עכשיו, אזי בקרוב. לתאוריות חדשות ומבטיחות-הרבה, כמו גם לאופנות אינטלקטואליות, יש כוח משיכה רב עבור הללו. לבסוף, כישלונות עבר, הנצברים היטב בזיכרון של צבאות, מיוחסים לעיתים קרובות באופן אינסטינקטיבי לקפיאה על השמרים, גם אם לא תמיד בצדק, ומייצרים תמריץ גדול מאוד להתחדש על מנת להתכונן למלחמה הבאה, שאיש איננו יודע כיצד תיראה, אולם רבים מתפתים להניח שהיא תיראה בדיוק-לא-כמו-הקודמת. לעיתים קרובות נוספת לכך אי הכרת העבר, המולידה אמונה שכל דבר שאינו זהה בדיוק למצב המוכר הינו מצב חדש הדורש להמציא את הגלגל – גם אם זה הומצא מזמן.

בין הדוגמאות המפורסמות ניתן למנות את הניסיונות החוזרים ונשנים להכריע מלחמות מן האוויר, הגם שברוב המקרים הדבר כשל.² או לאחרונה, הפיכתה של תפיסה אמריקאית ללחימה מול כוחות לא-סדירים, שהצליחה במידה מסוימת בעיראק, לחזות הכול, רק כדי לגלות בתוך זמן קצר כי איננה פועלת באותה צורה באפגניסטן. דוגמה אחרת, שנבלמה במהירות אך לא לפני שהשפיעה רבות הן על צבא ארצות הברית והן על צה"ל, הייתה האמונה כי מערכות מחשוב חדשות תבטלנה את "ערפל הקרב" ותאפשרנה למפקד להגיע לוודאות מלאה בלחימה.

התמודדות של צבאות אירופה המערבית עם האפשרות של איום רוסי היא דוגמה נוספת המתרחשת לנגד עינינו כיום. כ-25 שנה לאחר תום המלחמה הקרה, "קץ ההיסטוריה" והאמונה כי צבאות ממוכנים כבדים כבר אינם רלוונטיים, צבאות אירופה מוצאים עצמם במצב שבו ברור להם כי אם יריביהם חושבים שצבאות כאלו דווקא כן רלוונטיים, הם יתקשו לעצור אותם.

גם לישראל, בצד הצלחות רבות ופריצות דרך טכנולוגיות ותאורטיות, יש דוגמאות של הליכה אחר הבטחות לפריצות דרך ומהפכות המנתקות קשר עם העבר. אחת הדוגמאות הבולטות ביותר בהקשר הישראלי היא השנים שקדמו למלחמת לבנון השנייה.

הגם שמקובל להאשים את "תסמונת הבט"ש" במוכנות הלקויה של צה"ל למלחמה, לאמיתו של דבר מדובר לא רק בכורח ואילווצים אלא גם בבחירה ואידיאולוגיה. צה"ל הושפע מתפיסות בנוגע ל"מהפכות בעניינים צבאיים", גם אם אלה צומצמו לנושא עדיפותו של נשק מדויק. הוא העתיק תפיסות מהאמריקאים, או פיתח כאלו בעצמו, שהבטיחו לבטל את ערפל הקרב, להקנות לצה"ל דומיננטיות מוחלטת, להבין אחרת את המלחמה ולאפשר לו לעשות את כל זה בלי הצורך המעצבן ורב הנפגעים בכיבוש שטח. בשנים שלפני מלחמת לבנון השנייה שררה התפיסה כי עידן המלחמות הגדולות תם, ובהתאם – שאין צורך בהכשרה ובאימונים הנדרשים לכך, ואפילו לא בציווד. הדבר היחיד, כנראה, שהציל את חטיבה 401 של השריון מקיצוץ נרחב בכוחה היה העובדה שהמלחמה פרצה בטרם הספיק הקיצוץ להתבצע, קיצוץ שנבע לא רק מסיבות כלכליות אלא מאמונה שאין צורך בכל כך הרבה טנקים, ושהרלוונטיות של חיל השריון נמוכה מול איום של לוחמה לא סדורה.³ לכך הצטרפו תאוריות תוצרת בית וחוף על השינוי המוחלט באופי המלחמה ואי-הרלוונטיות של ניסיון העבר כולו (למעט העבר המסונן היטב השימושי לטובת "הוכחת" תאוריות מסוימות). האופנה הייתה להאמין כי לוחמה מבוזרת של יחידות קטנות ועצמאיות איננה רק כלי

שימושי מאוד בארסנל כלים של מפקד, אלא צורת לחימה מהפכנית תואמת-כול שתותר את האויב חסר אונים, ושעליונות במודיעין ובכוח אש תשמיד אותו בלי שיוכל לעשות דבר. מונחי כיבוש השטח יצאו מהאופנה ב"עידן הטילים".

לא נדרש יותר ממלחמת לבנון השנייה, סכסוך בינוני עם ארגון שנוקט גם בטקטיקות צבאיות "רגילות" מסוימות וגם בלחימת גרילה, כדי להזכיר לצה"ל שדווקא יש טעם בחלק ממנהגיה העבר.

אם כן, מה עושה השמרן הצבאי? תפקידו להזכיר כי אומנם שינויים בתורת הלחימה הכרחיים, אבל העבר הוא עדיין פתח-דבר. כל זמן שבני אדם מעורבים בלחימה, וכל זמן שהאדם לא לגמרי השתנה – ואין סיבה להאמין שהוא השתנה לגמרי – עדיין הכללים הבסיסיים ביחס למלחמה נותרו. היא עדיין, כפי שהורה ההוגה הדגול קרל פון קלאוזביץ, "ממלכת אי-הוודאות", שבה שום פעולה אינה מתרחשת כמתוכנן, שבה האויב מנסה לפגוע בנו לא פחות משאנחנו מנסים לפגוע בו, ועדיין ה"חיוך" שבמלחמה יבטיח ששום דבר לא יקרה כמתוכנן. הסיבות למלחמה, כפי שכתב תוקידס לפני קרוב לאלפיים וחמש מאות שנה, עדיין מתחלקות בדרך כלל ל"פחד, כבוד ואינטרסים"; במלחמה עדיין שולטת לא רק הרציונליות כי אם גם אי-הרציונליות, הפחד, השנאה והזעם; ובמלחמה עדיין יהיה כנראה צורך להרוג את האויב, ולא רק להובילו במהלך מבריק לכניעה בלי שיילחם, אם כי מהלך כזה יתקבל כמוכן בברכה אם הוא אפשרי. השמרן מזכיר כי חלק מהרעיונות החדשים אינם חדשים, וכי נוסו בעבר; ואם נוסו כבר ונכשלו – יש להסביר מדוע הפעם התוצאה תהיה שונה. השמרן מזכיר כי טכנולוגיה איננה מחליפה אסטרטגיה, וכי קדמה טכנולוגית ללא הבנה כיצד יש להשתמש בה איננה מבטיחה דבר.⁴ השמרן גם מחפש בכל תאוריה את ההתייחסות לאויב כגורם חכם ובעל תושייה, שכן לאויב יש אמירה, ואי אפשר לבסס תורת לחימה על ההנחה שיש רק שחקן משמעותי אחד.

בקצרה, השמרנות הצבאית היא הידיעה כי יש לאזן בין האמונה ש"הפיתוח החדש / ההתפתחות החדשה משנה הכול" לבין האמונה ש"הפיתוח החדש / ההתפתחות החדשה אינה משנה כלום"; והידיעה כי אם משהו מאמין כי סוג סכסוך או צורת לחימה מסוימת איננה רלוונטית, משמעות הדבר היא פשוטה – שהוא יגיע לא מוכן לאותו סוג סכסוך או צורת לחימה, כאשר יתרחש.

3. שבורות האווירית. הלה האמין כי פגיעה בעורף האויב ובאורחיו תהיה הדרך היחידה להכריע מלחמות מעתה, וכי שאר הוורעות התפוכנה לא-רלוונטיות בגלל הכוח האווירי.

4. בדומה לקיצוץ המתוכנן בצי הבריטי בשנות השמונים, שהעובדה שטרם הספיק להתבצע אפשרה לבריטים לכבוש חזרה מהארגנטינאים את איי פוקלנד.

4. כפי שהוכיחה מפלטה של צרפת ב-1940, למרות העובדה שלצרפתים היו יותר טנקים שברוב המובנים היו עדיפים על הגרמניים. לרוע מזלם של הצרפתים התברר שבנקודת הזמן של 1940 הגרמנים הבינו טוב הרבה יותר מהם כיצד להשתמש בטנקים.

1. דוגמה המובאת לעיתים קרובות לשמרנות במוכן הרע של קפיאה על השמרים בצה"ל, היא התנגדות צמרת צה"ל ל"כיפת ברזל". טענה זו היא בלתי מוצדקת בעליל. המחלוקת סביב "כיפת ברזל" לא הייתה על אודות הטכנולוגיה, אלא על אודות השפעותיה, ובייחוד העובדה שכלל שיכולות המגננה משתכללות ומתחזקות הצבא הופך באופן טבעי לפחות התקפי, והפוליטיקאים מעוניינים פחות לנצל את יכולתו ההתקפית גם אם האלטרנטיבה היא ספיגה. שני הצדדים הציגו טיעונים הגיוניים, והמחלוקת נגעה לאסטרטגיה, וכלל לא לקדמה.

2. ראוי לציין שג'וליו דואה, נביא הכוח האווירי וההפצצה האסטרטגית, הלך הרבה מעבר להדגשת המהפכניות